

УДК [351.74:343.37](477)

В. В. ПИСАРЕНКО,*здобувач**Харківського національного університету внутрішніх справ*

ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ БОРОТЬБИ З ЕКОНОМІЧНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ

Досліджено принципи діяльності державної служби боротьби з економічною злочинністю. Доведено необхідність їх реалізації та правового закріплення.

Основу будь-якої діяльності становлять специфічні, притаманні саме їй принципи, тобто ті вихідні, керівні ідеї про найбільш суттєві закономірності, які мають першочергове значення [1, с. 42–43], які нерозривно пов'язані з принципами права і відбиваються в них. Правоохоронні органи, зокрема й органи внутрішніх справ України, виконуючи покладені на них обов'язки, керуються цілою низкою таких принципів, відповідно до яких організується їх діяльність, структурна побудова та взаємодія з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування та громадськістю. Так, особливості виконуваних завдань та структурна приналежність Державної служби боротьби з економічною злочинністю (далі – ДСБЕЗ) до кримінальної міліції системи Міністерства внутрішніх справ України обумовлюють специфічність принципів її діяльності.

Принципи управління в органах внутрішніх справ України та їх діяльності висвітлювались у працях багатьох українських науковців, таких, як О. М. Бандурка, О. М. Джужа, Р. А. Калюжний, А. Т. Комзюк, В. К. Колпаков, Н. Р. Нижник, В. І. Олефір, В. М. Плішкін, В. Д. Сущенко тощо. Однак, незважаючи на значні наукові здобутки, питання дослідження принципів діяльності державної служби боротьби з економічною злочинністю в системі МВС України залишаються недостатньо висвітленими. Тому метою статті є дослідження принципів функціонування підрозділів ДСБЕЗ у їх співвідношенні з принципами діяльності МВС України, і зокрема органів внутрішніх справ та міліції України та вироблення основного їх переліку.

Так, діяльність Державної служби боротьби з економічною злочинністю, на теперішній час, регулюється Постановою Кабінету міністрів України від 5 липня 1993 р. № 510 [2] зі змінами та доповненнями (далі – Постанова). Відповідно до неї завданнями ДСБЕЗ є: своєчасне припинення злочинів у галузі економіки та запобігання їм; аналіз і прогнозування криміно-

генних процесів в економіці та своєчасне інформування про них органів виконавчої влади; виявлення та припинення фактів порушення прав інтелектуальної власності; виявлення причин і умов, які сприяють вчиненню правопорушень у галузі економіки, та вжиття заходів до їх усунення [2]. Так, спрямованість завдань підрозділів ДСБЕЗ на захист економічних інтересів держави, суспільства та людини, визначає особливості форм та методів їх діяльності. Однак, на нашу думку, для підвищення ефективності і якості функціонування даного підрозділу необхідно, щоб в основі його організації і діяльності була система принципів. У той же час свого правового закріплення в Постанові принципи діяльності ДСБЕЗ не отримали.

Оскільки ДСБЕЗ є складовою частиною кримінальної міліції МВС України, то для визначення принципів її діяльності, розглянемо основні принципи діяльності МВС, ОВС та міліції України, які встановлюються Конституцією України, Законом України «Про міліцію», Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та іншими нормативно-правовими актами.

Відтак діяльність міліції в Україні будується на принципах законності, гуманізму, поваги до особи, соціальної справедливості, взаємодії з трудовими колективами, громадськими організаціями й населенням [3]. Крім того, ця діяльність є гласною та незалежною від впливу будь-яких політичних, громадських об'єднань, тому що в підрозділах міліції не допускається діяльність політичних партій, рухів та інших громадських об'єднань, що мають політичну мету. Ці принципи є загальними та регулюють діяльність всіх підрозділів ОВС України, в тому числі ДСБЕЗ.

Крім того, специфічність принципів діяльності Державної служби боротьби з економічною злочинністю крім особливостей виконуваних завдань обумовлюється її структурною приналежністю до підрозділів кримінальної

міліції. Тому ДСБЕЗ у своїй діяльності повинна керуватись принципами оперативнорозшукової діяльності, такими, як законність, дотримання прав і свобод людини, взаємодія з органами управління і населенням [4]. Крім того, Ю. М. Грошевий та М. А. Погорецький під час класифікації принципів оперативнорозшукової діяльності розширюють їх та поділяють на загально-правові, до яких відносять принципи законності, дотримання прав і свобод людини, презумпцію невинуватості, та галузеві, якими є принципи конспірації, конфіденційності, поєднання гласних і негласних методів [5, с. 12].

Таким чином, на наш погляд, враховуючи вищенаведені принципи та звертаючись до положень Конституції України, можна розмежувати деякі логічно пов'язані між собою види принципів, якими керуються ДСБЕЗ під час виконання своїх повноважень. Першою категорією є *основні* принципи – конституційні принципи та принципи загальноюрисдикційного процесу; другою – *спеціальні* принципи.

Так, до *основних* конституційних принципів нами віднесено принцип законності, гуманізму, принцип дотримання прав і свобод людини та рівноправності, принцип науковості та професіоналізму.

Отже, принцип законності є загальним та означає здійснення державними органами і посадовими особами всіх властивих функцій у суворій відповідності до Конституції, законів та підзаконних актів, у межах встановленої у законодавстві компетенції [6, с. 172]. Законність – це головний принцип правової держави, він являє собою суворе й обов'язкове дотримання законів і підзаконних нормативних актів усіма суб'єктами права – державними органами, громадськими організаціями, органами місцевого самоврядування, посадовими особами і громадянами та іншими особами й поширюється на всі сфери суспільного життя [7, с. 343–344]. Так, законність під час здійснення заходів щодо виявлення злочинів та правопорушень в економічній сфері означає, що посадові особи, уповноважені на здійснення оперативнорозшукових заходів, у своїй діяльності керуються нормами законодавства та нормативно-правових актів, які визначають основу їх професійної діяльності.

Принцип гуманізму полягає в повазі до гідності і прав особи, як до особи правопорушника, так і до особи, що постраждала в результаті злочинного посягання. Гуманізм виявляється в забороні використання будь-яких заходів, які

становитимуть небезпеку життю, здоров'ю та особистій гідності особи.

Принцип дотримання прав і свобод людини та рівноправності, що означає рівність громадян перед законом, закріплений у ч. 2 ст. 24 Конституції України: «Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками» [8].

Принцип науковості в діяльності підрозділу передбачає, що вона здійснюється з використанням сучасних досягнень науки, техніки, передового досвіду, в наявності власних науководослідних установ і наукових кадрів, в науковій організації праці і науковій організації управління [7, с. 344].

Також одним з основних принципів організації діяльності ДСБЕЗ є принцип професіоналізму, який, на нашу думку, виявляється в тому, що основні заходи із запобігання та боротьби з економічною злочинністю і запобіганням правопорушенням мають здійснюватись на професійній основі, відповідно підготовленими кадрами правоохоронних органів, у створенні умов для підвищення і вдосконалення ефективності, в їх умінні володіти всіма засобами, методами й прийомами охорони громадського порядку.

У процесі виявлення злочинів та правопорушень в економічній сфері в діяльності ДСБЕЗ реалізуються також і *загальноюрисдикційні принципи*, що мають свою специфіку, визначену змістом кримінальних та адміністративних відносин, і регулюються застосуванням процесуальних норм. До них можна віднести принципи усності й безпосередності та об'єктивності істини.

Так, принципи усності й безпосередності тісно пов'язані між собою і є загальними для всього процесу. Під принципом усності розуміють особисте озвучення всіма учасниками процесу своїх міркувань щодо процедурних питань по суті. Під принципом безпосередності розуміють самостійність сприйняття та оцінки правозастосовцем первісних доказів.

Щодо принципу об'єктивності істини, то під час провадження у кримінальних справах та справах про адміністративні правопорушення, що посягають на економічну безпеку держави, встановлюється матеріальна (фактична) істина. У цьому випадку компетентна особа не робить відповідних юридичних висновків, а спирається лише на правильне оформлення

документів, тоді як основою має бути вироблення із наявної інформації правильних висновків. Даний принцип має виключати всі можливі прояви суб'єктивізму в разі його чіткого дотримання [9].

Однак діяльність державної служби боротьби з економічною злочинністю має свої особливості, обумовлені специфікою виконуваних завдань. Тому така діяльність має бути побудована на специфічних принципах, які відображають притаманні тільки їй ознаки. Таку категорію принципів у науці адміністративного права прийнято називати спеціальними.

До основних *спеціальних принципів* боротьби з економічною злочинністю можна віднести: принцип поєднання всебічного та об'єктивного дослідження обставин справи, принцип цілеспрямованості, принцип оперативності та поєднання гласних і негласних заходів, принцип взаємодії підрозділів відомств, служб, уповноважених на розкриття правопорушень та злочинів, що посягають на економічну безпеку держави тощо.

Так, принцип поєднання всебічного та об'єктивного дослідження обставин справи полягає в тому, що у процесі досудового слідства, а також під час слухання справи в суді, ДСБЕЗ повинні врахувати всі обставини, які мають істотне значення для пред'явлення обвинувачення особі або звільнення цієї особи від відповідальності.

Принцип цілеспрямованості полягає в тому, що практична діяльність співробітників правоохоронних органів, до завдань яких входять пошук та викриття правопорушень і злочинів у економічній сфері, має базуватися на здійсненні послідовних, комплексних, передбачених законом заходах. Ознаками цього принципу є безперервність та спрямованість на досягнення поставленої мети, яка полягає у відповідній реакції на неправомірні дії, та притягнення винних осіб до відповідальності.

У свою чергу принцип оперативності являє собою вимоги, пов'язані із швидким реагуванням на скоєний злочин або правопорушення та своєчасне вжиття заходів впливу до винних осіб. Це виявляється у встановленні стислих строків учинення відповідних процесуальних дій.

Сутність принципу поєднання гласних і негласних заходів полягає у застосуванні в межах наданих законодавством способів оперативних та інших заходів з метою з'ясування всіх необхідних обставин щодо причетності особи до факту правопорушення. При цьому методи можуть бути як гласними – мати публічний

характер, так і негласними. Поєднання гласних і негласних заходів базується на тому, що громадяни повинні бути поінформовані про мету, завдання та принципи роботи працівників міліції, їхні права та обов'язки, з одного боку і громадян, посадових осіб, державних органів – з іншого, про межі законного втручання співробітників міліції у сферу суспільних відносин, що охороняються правом, про те, що правоохоронні органи мають діяти тільки в межах установленої для них компетенції [10, с. 97]. Цей принцип тісно пов'язаний із принципом конспірації, сутність якого полягає в тому, що всі заходи, спрямовані на виявлення правопорушень та злочинів з ознаками корупції, повинні здійснюватись таємно, без відома інших осіб. Таким чином, інформація про організацію й тактику здійснення заходів виявлення правопорушень та злочинів не підлягають розголошенню [1, с. 45].

Одним із головних принципів, що сприяють боротьбі з економічною злочинністю, є принцип взаємодії підрозділів відомств, служб, уповноважених на розкриття правопорушень та злочинів, що посягають на економічну безпеку держави.

Таким чином, наведений перелік принципів, яким підпорядкована діяльність Державної служби боротьби з економічною злочинністю, своїм виконанням створить умови для підвищення ефективності діяльності підрозділів у досягненні мети та поставлених цілей. Так, реалізація певних принципів доповнює та сприяє здійсненню інших, однак цей перелік принципів не є вичерпним, можливість його розширення пов'язана зі специфікою боротьби з економічною злочинністю.

Тому, на нашу думку, перелік принципів діяльності ДСБЕЗ має знайти своє правове закріплення в Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України» у такому формулюванні: «Державна служба боротьби з економічною злочинністю у своїй діяльності керується принципами: законності; гуманізму; поваги до особи; дотримання прав і свобод людини та рівноправності; науковості; професіоналізму; об'єктивності істини; оперативності та поєднання гласних і негласних заходів; взаємодії підрозділів відомств, служб, уповноважених на розкриття правопорушень та злочинів, що посягають на економічну безпеку держави; цілеспрямованості; поєднання всебічного та об'єктивного дослідження обставин справи тощо».

Список використаної літератури

1. Захарцев С. И. Оперативно-розыскные мероприятия. Общие положения / С. И. Захарцев. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2004. – 259 с.
2. Про утворення Державної служби боротьби з економічною злочинністю [Електронний ресурс] : постановка Кабінету Міністрів України від 5 лип. 1993 р. № 510. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=510-93-%EF>.
3. Про міліцію : закон України від 20 груд. 1990 р. № 565-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 4. – Ст. 20.
4. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.
5. Погорельський М. А. Оперативно-розшукова діяльність: правові основи (структурно-логічні схеми) : навч. посіб. / М. А. Погорельський ; за ред. Ю. М. Грошевого. – Х. : Арсіс, 2002. – 158 с.
6. Общая теория государства и права. Академический курс : [в 2 т.]. Т. 1. Теория государства / отв. ред. М. Н. Марченко. – М. : Зерцало, 1998. – 628 с.
7. Подоляка А. М. Повноваження, компетенція та принципи діяльності суб'єктів охорони громадського порядку [Електронний ресурс] / А. М. Подоляка // Форум права. – 2008. – № 1. – С. 339–346. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2008-1/08pamogr.pdf>.
8. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
9. Ктігоров М. О. Класифікація принципів провадження у справах про адміністративні правопорушення / М. О. Ктігоров // Проблеми пенітенціарної теорії та практики : щоріч. бюл. / за заг. ред. А. А. Музики. – К. : КЮІ КНУВС, 2005. – С. 467–472.
10. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність : підручник / О. М. Бандурка. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. – 336 с.

Надійшла до редколегії 12.03.2011

ПИСАРЕНКО В. В. ПРИНЦИПЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ БОРЬБЫ С ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПРЕСТУПНОСТЬЮ

В статье уделено внимание исследованию принципов деятельности государственной службы борьбы с экономической преступностью. Доказана необходимость их реализации и правового закрепления.

PYSARENKO V. PRINCIPLES OF ACTIVITY OF GOVERNMENT SERVICE OF FIGHTING AGAINST ECONOMIC CRIMINALITY

The principles of activity of government service of fighting against economic criminality are researched. The necessity of their realization and legal fixing is well-proven.

УДК 343.8

К. А. АВТУХОВ,

аспірант

Національного університету «Юридична академія імені Ярослава Мудрого»

ДО ПИТАННЯ ІЗОЛЯЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ ПРИ ВИКОНАННІ ПОКАРАННЯ У ВИДІ АРЕШТУ

Розглянуто категорію ізоляції засуджених до покарання у виді арешту. Проаналізовано різні аспекти ізоляції засуджених при відбуванні арешту. Обґрунтовано, що ізоляція при арешті має дуалістичний прояв як у фізичній, так і в духовній сферах.

Майже десять років тому був прийнятий Кримінальний кодекс України. Ця подія стала одним із переломних моментів у науці кримінального, а також кримінально-виконавчого права, адже з прийняттям Кодексу у вітчизняну правову систему було введено низку новел. Значних змін зазнала і система кримінальних покарань, до якої було включено таке пока-

рання, як арешт. Однак аналіз правової літератури дозволяє стверджувати, що проблемам виконання покарання у виді арешту не приділяється належна увага з боку науковців. Деякі аспекти виконання вказаного покарання висвітлювались у працях А. М. Авраменка, В. В. Баунова, В. О. Бугаєва, В. Н. Бурдіна, А. С. Мацко, А. Х. Степанка, О. В. Полівцева,